

Rozhovor so Sokratom
 týkajúci sa priateľstva
 Pamätám si tak isto
 jeden prejav,
 ktorý som od neho počul
 na tému priateľstva
 a to môže byť pre nás veľmi
 užitočné, aby sme sa poučili,
 akými spôsobmi by sme
 mali získavať priateľov
 a akým spôsobom
 by sme mali s nimi žiť.
 Povedal, „že väčšina ľudí
 súhlasí, že skutočný priateľ
 je vzácny poklad
 a že napriek tomu
 nie je nič, čomu venujeme
 tak málo pozornosti,
 ako urobiť z ľudí
 svojich priateľov.
 Povedal: „Staráme sa,
 aby sme si kúpili domy, pôdu
 a tovar do domácnosti
 a keď to máme,
 snažíme sa uchovať si to,
 ale hoci jeden
 priateľ je schopný
 priniesť nám
 oveľa väčšie šťastie než
 čokoľvek alebo všetko toto,
 predsa len ako málo je tých,
 čo sa starajú o to,
 aby si získali priateľa
 alebo keď ho majú, aby
 si upevnili jeho priateľstvo?
 Dokážu sa postarať o všetko,
 len nie o priateľov,
 budú skúmať
 a venovať veľkú pozornosť
 aj tej najmenšej zbytočnosti
 vo svojich záležitostiach,
 ktorá možno vôbec nestojí za
 ich starosť, ale zanedbávajú
 svojich priateľov, ktorí za to
 stoja. V krátkosti,
 hoci majú mnoho pozemkov,
 poznajú ich všetky;
 ale aj keď majú
 iba pár priateľov,
 nepoznajú ich počet;

do tej miery, že keby
 ich chceli vymenovať,
 budú okamžite zmätení,
 tak málo myšlienok venujú
 svojim priateľom.
 Predsa len,
 neexistuje nič porovnateľné
 dobrému priateľovi;
 jedným slovom, nič nám
 nie je natoľko užitočné
 pri všetkých príležitostiach.
 Pretože skutočný priateľ
 naplní všetky túžby
 a odpovie na všetky
 potreby iných,
 či už vo vedení svojich
 súkromných záležitostí
 alebo pri riadení
 záležitostí verejných.
 Ak napríklad jeho priateľ
 bude nútený urobiť
 niekomu láskavosť,
 on ho privedie na tú cestu;
 ak bude ohrozený
 nejakým nebezpečenstvom,
 on mu okamžite príbehne
 na pomoc.
 Raz mu dá
 časť svojho majetku,
 inokedy mu pomáha
 prácou svojich rúk;
 niekedy mu pomáha
 presvedčať,
 niekedy mu pomáha prinútiť;
 v čase prosperity
 zvyšuje jeho potešenie tak,
 že sa raduje s ním;
 v čase nepriazne
 znižuje jeho smútky tak,
 že sa s ním o ne delí.
 Úžitok, ktorý môže priniesť
 nejaký človek svojimi
 rukami, očami uši, či nohami,
 nie je vôbec nič
 v porovnaní so službou,
 akú môže jeden priateľ
 urobiť pre druhého.
 Pretože často to,
 čo nedokážeme urobiť
 k svojmu vlastnému úžitku,

čo sme nevideli, nepočuli,
 ani sme si to nepredstavili,
 keď sa to týkalo našich
 vlastných záujmov,
 o čo sme neusilovali
 kvôli sebe,
 to urobil jeden priateľ
 pre druhého priateľa.
 Aké pochabé by to bolo
 robiť si také veľké starosti
 s kultivovaním
 malého sadu,
 kvôli tomu, že z neho
 očakávame nejaké ovocie,
 a predsa nevynaložiť žiadne
 úsilie s kultivovaním toho,
 čo je hodné celého majetku –
 myslím Priateľstvo –
 pôda najnádhernjšia a
 najúrodnejšia, na ktorej zaiste
 zozbierame najhojnejšie
 a najlepšie ovocie!“
 O výbere priateľov
 Nasledujúci rozhovor
 medzi Sokratom
 a Kritobulom nás môže
 naučiť, ako by sme mali
 vyskúšať priateľov
 a s kým je dobré
 uzavrieť priateľstvo.
 Sokrates povedal:
 „Ak by sme si mali vybrať
 priateľa, v čom by sme
 mali byť opatrní?
 Nemali by sme
 hľadať človeka,
 ktorý nie je vystavený
 luxusu, opilstvu,
 ženám ani nečinnosti?
 Pretože s takými to nerestami
 by nikdy nemohol byť veľmi
 užitočný pre svojho priateľa
 ani pre seba.“
 Kritobulos odvetil:
 „To iste.“
 Sokrates povedal: „Potom,
 ak sme našli človeka,
 ktorý rád žije veľkolepo,
 hoci nemá žiaden majetok,
 ktorým by pokryl výdavky,

a ktorý majú každodenne príležitosť zamestnať peňaženky svojich priateľov, ukazuje svojimi skutkami, že všetko, čo mu požičiate, je už stratené, a ak mu nepožičiate, bude vám to zazlievať, nemyslíš si, že taký človek by bol veľmi nevhodným priateľom?“
„O tom niet pochýb,“ odvetil Kritobulos. Sokrates pokračoval:
„A keby sme našli iného, ktorý šetrí to, čo má ale na druhej strane je taký chamtivý, že by bolo celkom nevhodné mať s ním čokoľvek dočinenia, pretože by vždy bol veľmi pripravený prijímať a nikdy dávať?“
„Podľa môjho názoru,“ povedal Kritobulos, „toto by bol ešte horší priateľ než ten predtým.“
„A keby sme našli človeka, ktorý je taký posadnutý túžbou obohatiť sa, že nevenuje svoju pozornosť ničomu inému, len tomu, čo všetko by mohol dať dohromady?“
„Ani s ním by sme nemali mať nič,“ odpovedal Kritobulos, „pretože by nebol dobrý k nikomu, len k sebe.“
„Keby sme našli hašterivého človeka,“ pokračoval Sokrates, „ktorý by každý deň vťahoval všetkých svojich priateľov do nových sporov a hádok, čo by si si pomyslel o ňom?“

„Že sa mu treba vyhýbať,“ odvetil Kritobulos.
„A keby bol nejaký človek,“ povedal Sokrates, „bez všetkých týchto chýb a iba by túžil prijímať láskavosti, ale nikdy by sa nestaral o to, aby ich vrátil, čo by si si pomyslel o ňom?“
„Že ani on by nebol vhodným priateľom,“ odvetil Kritobulos, „a vskutku, po odmietnutí toľkých, sotva môžem povedať, koho by sme si mali vybrať.“
Sokrates povedal: „Mali by sme si vybrať človeka, ktorý je opakom všetkých tých, ktorých sme spomínali, ktorý by bol mierny vo svojich spôsoboch, spoľahlivý vo svojich sľuboch a úprimný vo všetkých svojich činoch; ktorý by to považoval za vec cti, nebyť prevýšený v zdvorilostiach, takže by bolo prospešné mať s ním dočinenia.“
„Ale ako si môžeme byť istí týmto všetkým,“ spýtal sa Kritobulos, „skôr, než sme ho vyskúšali?“
Sokrates odpovedal:
„Keď si budeme robiť svoju mienku o sochároch, nebudeme brať ohľad na to, čo oni hovoria o sebe, ale posúdime ich diela; a ten, kto už vytvoril dobré sochy, je osoba, o ktorej máme tú najlepšiu mienku, pretože také sochy bude robiť aj v budúcnosti. Keď to aplikujem na otázku, ktorú si sa ma spýtal,

a budem si istý, že človek, ktorý dobre poslúžil svojim bývalým priateľom, pravdepodobne preukáže nie menej náklonnosti tým, ktorí prídu neskôr; keďže môžeme sile predpokladať, že paholok, ktorého sme predtým videli veľmi dobre čistiť kone, je schopný vyčistiť aj ďalšie.“
„Ale,“ povedal Kritobulos, „keď nájdeme človeka hodného našej voľby, ako by sme s ním mali nadviazať priateľstvo?“
„V prvom rade,“ odvetil Sokrates, „sa musíme spýtať, či to bohovia schvaľujú.“
„Ale povedzme, že oni nás neodhovárajú, ako máme získať túto vzácnu korisť?“
„Nie poľovaním,“ povedal Sokrates; „nie sieťami ani silou, pretože je veľmi ťažké získať priateľstvo človeka proti jeho vôli, alebo ho zastaviť silou a držať ho vo väzení ako otroka, vidiac, že také zlé zaobchádzanie ho donúti k tomu, že nám bude skôr želať zlé, než nás milovať.“
„Čo by sme teda mali robiť?“ pokračoval Kritobulos. Sokrates odpovedal:
„Je napísané, že niektoré slová sú také mocné, že tí, ktorí ich poznajú, urobia samých seba obľúbenými, keď ich vyslovujú, a že podobne existujú iné čará

pre rovnaký účel.“
 „A kde sa človek môže naučiť tieto slová?“
 dodal Kritobulos.
 „Nečítal si v Homérovi,“
 odpovedal Sokrates,
 „čo hovorili Sirény,
 aby očarovali Odysea?
 Začiatok toho je takýto –
 ‘Ó, zostaň!
 Ó, pýcha Grécka,
 Odysseus, zostaň!’“
 „Hovoríš pravdu,“
 povedal Kritobulos,
 „ale nehovorili tak veľa
 aj ostatným,
 aby ich zastavili?“
 „Vôbec nie,“ odvetil
 Sokrates, „týmito slovami
 okúzl'ovali iba
 ušľachtilých mužov,
 ktorí mali v láske cnosť.“
 „Začínam ti rozumieť,“
 povedal Kritobulos;
 „a vidiac toto kúzlo,
 ktoré je také mocné,
 že okúzli a uchváti myseľ,
 nie je nič iné než chvála,
 myslíš, že by sme mali
 chváliť človeka
 takým spôsobom,
 aby si nemohol myslieť,
 že sa mu smežeme;
 ináč namiesto získania
 jeho náklonnosti,
 si privodíme jeho nenávisť;
 pretože to bude
 neznesiteľné pre človeka,
 ktorý vie,
 že je malý a slabý,
 aby bol chválený
 za svoj elegantný zjav,
 za to, že je dobre stavaný
 a že má robustnú
 konštitúciu.“
 „Ale nepoznáš
 žiadne iné kúzla?“
 „Nie,“ odvetil Sokrates;
 „ale vskutku som počul
 hovoriť, že Perikles

ich poznal mnoho,
 pomocou ktorých
 okúzlil Republiku
 a získal priazeň
 a úctu všetkých.“
 Kritobulos pokračoval:
 „Čo to bolo,
 čím Temistokles
 získal takú úctu?“
 „Nevyužil žiadne iné čaro,“
 povedal Sokrates,
 „než vynikajúce služby,
 ktoré vykonával pre Štát.“
 Kritobulos odpovedal:
 „Čo je toľko, ako povedať,
 že na získanie priateľstva
 veľkého človeka musíme
 sami seba urobiť schopnými
 vykonať veľké skutky.“
 „A považoval by si za
 možné,“ spýtal sa Sokrates,
 „že ktokoľvek
 sa môže deliť o priateľstvo
 s mužmi cnosti,
 bez toho, že by sám vlastnil
 jedinú dobrú vlastnosť?“
 „Prečo nie?“
 odpovedal Kritobulos;
 „Videl som opovrhnutia
 hodných rečníkov, ktorí boli
 milovaní najslávnejšími
 rečníkmi; a osoby,
 ktoré nevedeli nič o vojne
 a žili v dôvernom priateľstve
 s veľkými generálmi.“
 „Ale videl si mužov,
 ktorí nie sú schopní na nič
 (pretože to je otázka, o ktorej
 sa rozprávame), že by získali
 významných priateľov?“
 „Priznávam, že nie,“
 odvetil Kritobulos;
 „avšak, keďže je nemožné
 pre nehodného človeka
 získať priateľstvo
 ľudí s postavením
 a zásluhami, povedz mi,
 či človek,
 ktorý si osvojí charakter
 mravnosti a zásluh,

získava zároveň
 aj priateľstvo všetkých,
 ktorý vlastnia
 takýto vynikajúci charakter?“
 Sokrates odpovedal:
 „Predpokladám,
 že dôvod, prečo sa pýtaš
 túto otázku,
 je preto, že často
 pozoruješ nezhody
 medzi tými, ktorí si rovnako
 cenia česť, a všetci z nich
 by radšej zomreli,
 než by spáchali podlý čin;
 a si prekvapený,
 že namiesto súžitia
 v priateľstve
 medzi sebou nesúhlasia,
 a je ich niekedy ťažšie
 uzmierniť, než tých
 najpodlejších zo všetkých.“
 „Toto je nešťastie,“
 dodal Kritobulos,
 „ktoré prichádza nielen
 k súkromným osobám;
 pretože nezhody,
 ba čo viac, dokonca vojny,
 sa niekedy strhnú
 aj v tých najlepšie
 spravovaných republikách,
 kde je cnosť
 tou najvyššou hodnotou
 a kde je nerosť držaná
 v najvyššej neúcte.
 Takže keď otočím
 tieto úvahy
 vo svojej mysli,
 neviem, kam ísť
 hľadať priateľov;
 pretože ako vidíme,
 pre zlých ľudí je nemožné
 vypestovať medzi sebou
 skutočné priateľstvo.
 Môže existovať skutočné
 a trvalé priateľstvo
 medzi nevďačnými,
 záhaľčivými, chamtivým,
 zradnými
 a zhýralými?
 Nie, pretože osoby

takého charakteru
sa vzájomne vystavia
nenávisť a neúcte;
nenávisť kvôli
bolestivým následkom
ich zlozvykov;
neúcte kvôli ich výstrelkom.
A na druhej strane
nemôžeme ani očakávať,
ako sme dobre zistili,
že nájdeme priateľstvo
medzi cnostným človekom
a osobou
opačného charakteru.
Pretože, ako môžu tí,
čo páchajú zločiny,
byť v priateľstve s tými,
ktorí ich nenávidia?